

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ตำบลห้วยสูง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี

บุญยงค์ บุคำ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ประชากรคือ เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ตำบลห้วยสูงและอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยสูง ปีงบประมาณ พ.ศ.2567 จำนวน 328 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Daniel เท่ากับ 194 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล การรับรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และนำไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.911 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประกอบด้วย การรับรู้ประโยชน์ (P-value=0.001), การรับรู้อุปสรรค (P-value<0.001), สิ่งชักนำให้เกิดการป้องกัน (P-value<0.001) ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (P-value=0.018) ตามลำดับ

คำสำคัญ: เกษตรกร, การรับรู้ด้านสุขภาพ, การป้องกันอันตราย, สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

¹นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยสูง, E-mail: teshow_model@hotmail.co.th

Factors related to behavior to prevent harm from the use of chemical pesticides among sugarcane farmers in Khoi Sung Subdistrict, Tron District, Uttaradit Province.

Boonyong BuKham¹

Abstract

This Descriptive research aimed to study the factors associated with pesticide hazard prevention behavior of sugarcane farmers. The population in this study consisted of 328 sugarcane farmers in Khoi Sung Subdistrict and living in Khoi Sung Subdistrict in fiscal year 2024. The calculated sample size was 194 patients using the Daniel formula and a systematic random sampling method was used to collect data. The data collected by structured interview consisted of 3 parts: characteristics, health perception, and pesticide hazard prevention behavior. In addition to the questionnaire standardization, the validity was checked by 3 experts and the reliability was tested with Cronbach's alpha coefficient of approximately 0.911. The data were analyzed using statistics, including Pearson's product moment correlation coefficient. The results of the research found that the factors related to pesticide hazard prevention behavior included: perceived benefits (P-value=0.001), perceived barriers (P-value<0.001), motivators for prevention (P-value<0.001), and the duration of pesticide use. (P-value=0.018), respectively.

Keywords: Farmers, health awareness, pesticides

¹ Public health technical officer, Professional Level. Khoi Sung Health Promoting Hospital. E-mail: teshow_model@hotmail.co.th

บทนำ

ปัญหาสุขภาพที่สำคัญในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในประเทศไทย คือ อันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างแพร่หลายเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง (วรรณา วรรณศรี และคณะ, 2564) การใช้สารกำจัดศัตรูพืชทำให้เกิดผล กระทบต่อเกษตรกรผู้ใช้ ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม การฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืชอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนในดิน น้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและใต้ดิน และสารยังสามารถฟุ้งกระจายไปในบรรยากาศ ซึ่งเกษตรกร ประชาชนทั่วไป ผู้บริโภค และ สิ่งมีชีวิตในสิ่งแวดล้อม อาจได้รับสารกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายได้ ผลการวิจัยล่าสุดพบว่าสาร กำจัดศัตรูพืชอาจทำให้เกิดโรคและปัญหาสุขภาพหลายอย่าง ได้แก่ โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน ภาวะอ้วนลงพุง โรคความดันโลหิตสูง โรคไตวายเรื้อรัง โรคหลอดเลือดสมอง โรคภูมิแพ้โพรงจมูก โรคผิวหนัง อาการทาง สุขภาพจิต ปัญหาการเจริญพันธุ์ ภาวะมีบุตรยาก เด็กมีพัฒนาการและเรียนรู้ช้า (ชัชวาลย์ จันทรวิจิตร และ คณะ, 2564) จากรายงานข้อมูลโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย 3 ปีย้อนหลัง พบว่า ปี 2565 พบผู้ป่วยจากสารพิษกำจัดศัตรูพืช จำนวน 6,511 ราย อัตรา 14.26 /แสน ปชก. ปี พบผู้ป่วยจากสารพิษ กำจัดศัตรูพืชจำนวน 3,971 ราย อัตรา 8.72 /แสน ปชก.ปี 2567 พบผู้ป่วยจากสารพิษกำจัดศัตรูพืช จำนวน 3,600 ราย อัตรา 7.92 /แสน ปชก. และจากรายงานการตรวจคัดกรองเพื่อหาความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัด ศัตรูพืช ในประชากรไทยอายุ 15 ปี ขึ้นไป 3 ปีย้อนหลัง พบว่า ปี 2565 ผลการคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมี กำจัดศัตรูพืชระดับเสี่ยงขึ้นไป พบในอัตราร้อยละ 22.71 ปี 2566 ผลการคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัด ศัตรูพืชระดับเสี่ยงขึ้นไป พบในอัตราร้อยละ 27.44 และปี 2567 ผลการคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัด ศัตรูพืชระดับเสี่ยงขึ้นไป พบในอัตราร้อยละ 33.52 (กระทรวงสาธารณสุข,2567) จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นจังหวัดหนึ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยคิดเป็นร้อยละ 53.6 ของประชากรทั้งหมด และผลการดำเนินงานเฝ้าระวังสุขภาพเกษตรกร เพื่อคัดกรองความเสี่ยงจาก สารเคมีกำจัดศัตรูพืช 3 ปีย้อนหลัง ในปี 2565 ผลการคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชระดับเสี่ยง ขึ้นไป พบในอัตราร้อยละ 28.92 ปี 2566 ผลการคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชระดับเสี่ยงขึ้นไป พบอัตราร้อยละ 36.43 และในปี 2567 ผลการคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชระดับเสี่ยงขึ้นไป พบอัตราร้อยละ 46.91 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรดิตถ์, 2567) โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลข่อยสูง อำเภอเต รอน จังหวัดอุดรดิตถ์ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 70 และปลูกพืชโดยใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืช จากผลการดำเนินงานเฝ้าระวังสุขภาพเกษตรกร ผลการตรวจคัดกรองสุขภาพของเกษตรกรใน พื้นที่ตำบลข่อยสูง 3 ปี ย้อนหลัง พบว่า ปี 2565 พบเกษตรกรที่ตรวจพบสารเคมีตกค้างในกระแสเลือดระดับ เสี่ยงขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 44.68 ปี 2566 พบเกษตรกรที่ตรวจพบสารเคมีตกค้างใน

กระแสเลือดระดับเสียงขึ้น ไป คิดเป็นร้อยละ 57.14 และในปี 2567 พบเกษตรกรที่ตรวจพบสารเคมีตกค้างในกระแสเลือดระดับเสียงขึ้น ไปคิดเป็นร้อยละ 49.04 จากข้อมูลจะพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเสียงด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืช (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยสูง, 2567)

จากข้อมูลดังกล่าว 4 ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีความความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ตำบลห้วยสูง เพื่อที่จะนำผล ของการศึกษาที่ได้ไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีทาง การเกษตรผู้ปลูกอ้อยและเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ตำบลห้วยสูง

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research Study) โดยกำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ 2) แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ โดยใช้ทฤษฎี Becker & Maiman (1975) 3) ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่ตำบลห้วยสูงและอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยสูง ปีงบประมาณ พ.ศ.2567 และอาศัยอยู่ในพื้นที่จริงอย่างน้อย 6 เดือนขึ้นไป จำนวน 328 คน เป็นเกษตรกร ผู้ปลูกอ้อยที่มีพื้นที่ อยู่ตำบลห้วยสูง ไม่มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร สามารถอ่านออกเขียนได้และเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เกณฑ์การคัดออกคือ ย้ายออกนอกพื้นที่ในระหว่างดำเนินการวิจัย เจ็บป่วยรุนแรงจนไม่สามารถเข้าร่วมวิจัยต่อได้ หรือ เสียชีวิตในระหว่างดำเนินการวิจัย คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Daniel (2010) กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ค่าความคลาดเคลื่อนสามารถยอมรับได้เท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 194 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) เพื่อเลือกรายชื่อเกษตรกรเป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร เพศ อายุ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพปลูกอ้อย สถานภาพสมรส ลักษณะที่อยู่อาศัย รายได้ครอบครัวต่อปี จำนวนพื้นที่ปลูกอ้อย ระยะเวลาการใช้สารเคมีในการปลูกอ้อย และวิธีการฉีดพ่น

ส่วนที่ 2 แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ประกอบด้วย การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค, การรับรู้ความรุนแรงของโรค, การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันและรักษาโรค, การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันและรักษาโรค ลักษณะข้อคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ ลักษณะข้อคำถามแบบมาตรวัด คือ ถูก ผิด

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ประกอบด้วย พฤติกรรมก่อนการใช้สารเคมี พฤติกรรมระหว่างใช้สารเคมี และพฤติกรรมหลังการใช้สารเคมี ลักษณะคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ คือ ปฏิบัติมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

แบบสอบถามส่วนที่ 2 การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค, การรับรู้ความรุนแรงของโรค, การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันและรักษาโรค, การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันและรักษาโรค และแบบสอบถามส่วนที่ 3 พฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ใช้เกณฑ์การแปลผลตามแนวคิดของ Best John W. (1977) แบ่งเป็น 3 ระดับคือ ระดับสูง (3.67–5.00 คะแนน) ระดับปานกลาง (2.34–3.66 คะแนน) ระดับต่ำ (1.00–2.33 คะแนน)

แบบสอบถามส่วนที่ 2 สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ ใช้เกณฑ์การแปลผลคะแนน ตามเกณฑ์ของบลูม (Bloom et al., 1956) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ได้คะแนนตั้งแต่ 6 – 8 (ร้อยละ 80 - 100) ระดับปานกลาง ได้คะแนนตั้งแต่ 3 – 5 (ร้อยละ 60 - 79) ระดับต่ำ ได้คะแนนตั้งแต่ 0 – 2 (ร้อยละ 0 - 59)

แบบสอบถามนี้สร้างขึ้นจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความตรงของเนื้อหา นำแบบสอบถามไปทดลองใช้คำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951) เท่ากับ 0.911

สถิติวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment correlation coefficient)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี เอกสารรับรองเลขที่ UPHO REC No.038/2567

ผลการศึกษาวิจัย

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (61.30%) มากกว่าเพศหญิง (38.70%) เมื่อพิจารณาช่วงอายุส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 40-60 ปี (67.53%) รองลงมาคืออายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป (18.04%) ตามลำดับ อายุเฉลี่ย 52.63 ปี (S.D.=8.855) อายุสูงสุด 69 ปี และอายุต่ำสุด 30 ปี ส่วนใหญ่จบระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (47.40%) ส่วนใหญ่ปลูกอ้อยเป็นอาชีพหลัก (95.40%) มีสถานภาพสมรส/คู่/อยู่ด้วยกัน (82.50%) ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อาศัยอยู่บ้านไม้ยกสูง (27.80%) รายได้เฉลี่ย 228,984.53 บาท (S.D.=187,163.542) รายได้สูงสุด 960,000 บาท และรายได้ต่ำสุด 50,000 บาท พื้นที่ปลูกอ้อยเฉลี่ย 31.41 ไร่ (S.D.=23.998) พื้นที่ปลูกอ้อยมากที่สุด 100 ไร่ และพื้นที่น้อยที่สุด 5 ไร่ ส่วนใหญ่ใช้เครื่องพ่นแบบสะพายหลัง (88.10%) และส่วนใหญ่มีช่วงระยะเวลาการใช้สารเคมีเพื่อการปลูกอ้อย อยู่ระหว่าง 10 – 30 ปี (48.45%) รองลงมาคือ น้อยกว่า 10 ปี (32.99%) ระยะเวลาการใช้สารเคมีเฉลี่ย 20.30 ปี (S.D.=11.995) ระยะเวลาการใช้สารเคมีปลูกอ้อยมากที่สุด 50 ปี และมีระยะเวลาการใช้สารเคมีเพื่อการปลูกอ้อยน้อยที่สุด 1 ปี

ด้านการรับรู้ด้านสุขภาพ ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (92.30%) ($\bar{X}$ =4.11, S.D.=0.267) เมื่อพิจารณาการรับรู้ด้านสุขภาพ จำแนกรายด้านที่มีคะแนนในระดับสูง ได้แก่ ด้านการรับรู้ความเสี่ยง ($\bar{X}$ =4.21, S.D.=0.250) ด้านการรับรู้ความรุนแรง ($\bar{X}$ =4.06, S.D.=0.473) ด้านการรับรู้ประโยชน์ ($\bar{X}$ =4.36, S.D.=0.071) ด้านการรับรู้อุปสรรค ($\bar{X}$ =3.79, S.D.=0.503) ตามลำดับ ด้านสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (96.40%) ($\bar{X}$ =2.96, S.D.=0.186) (ตามตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ระดับการรับรู้ด้านสุขภาพ สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ ของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยตำบลข่อยสูง
(n=194)

ตัวแปรอิสระ	ระดับคะแนน						Mean	S.D.
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
การรับรู้ด้านสุขภาพ	179	92.30	15	7.70	-	-	4.11	0.267
1. การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค	181	93.30	13	6.70	-	-	4.21	0.250
2. ด้านการรับรู้ความรุนแรงของโรค	129	66.50	65	33.50	-	-	4.06	0.473
3. ด้านการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค	193	99.50	1	0.50	-	-	4.36	0.071
4. ด้านการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรค	145	74.70	44	22.70	5	2.60	3.79	0.503
สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ	187	96.40	7	3.60	-	-	2.96	0.186

ด้านพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (91.20%) ($\bar{X}=4.16$, S.D.=0.283) เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการป้องกันของเกษตรกร จำแนกรายด้านพบว่ามีความรู้ในระดับสูง ได้แก่ พฤติกรรมหลังใช้สารเคมี ($\bar{X}=4.42$, S.D.=0.259) พฤติกรรมก่อนใช้สารเคมี ($\bar{X}=4.09$, S.D.=0.405) พฤติกรรมระหว่างใช้สารเคมี ($\bar{X}=3.91$, S.D.=0.475)) ตามลำดับ (ตามตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ระดับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูก
อ้อยตำบลข่อยสูง (n=194)

พฤติกรรมการป้องกัน	ระดับพฤติกรรม						Mean	S.D.
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
	(คน)		(คน)		(คน)			
1. ก่อนใช้สารเคมี	154	79.40	40	20.60	-	-	4.09	0.405
2. ระหว่างใช้สารเคมี	128	66.00	66	34.00	-	-	3.91	0.475
3. หลังใช้สารเคมี	180	92.80	14	7.20	-	-	4.42	0.259
ภาพรวมพฤติกรรม	177	91.20	17	8.80	-	-	4.16	0.283

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ตามตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยตำบลข่อยสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระยะเวลาการใช้สารเคมี ($r=0.170$, $P\text{-value}=0.018$) การรับรู้ด้านสุขภาพ ($r=0.252$, $P\text{-value}<0.001$) สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ ($r=0.429$, $P\text{-value}<0.001$) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคล การรับรู้ด้านสุขภาพ สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ และพฤติกรรมสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยตำบลข่อยสูง

ตัวแปรอิสระ	พฤติกรรมสุขภาพของเกษตรกร		
	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน (r)	P-value	ระดับความสัมพันธ์
คุณลักษณะส่วนบุคคล			
- ระยะเวลาการใช้สารเคมี	0.170	0.018*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
การรับรู้ด้านสุขภาพ	0.252	0.000*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค	-0.010	0.888	ไม่พบความสัมพันธ์
- ด้านการรับรู้ความรุนแรงของโรค	0.089	0.217	ไม่พบความสัมพันธ์
- ด้านการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค	0.232	0.001*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- ด้านการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรค	0.373	0.000*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ	0.429	0.000*	มีความสัมพันธ์ทางบวก

ศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง และสอดคล้องกับการศึกษาของ กัลยา เทียมศร (2565) ที่พบว่า ปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพ ในด้านการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมี เป็นปัจจัยสามารถทำนายพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ปลูกแตงโม อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value} < 0.05$) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยตำบลห้วยสูง มีระดับการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง (99.50%) โดยเกษตรกรมีการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันที่ถูกต้องในประเด็นต่างๆ ได้แก่ เกษตรกรทราบว่าควรนำเด็กและสัตว์เลี้ยงออกจากบริเวณที่มีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทันทีเพื่อลดการสัมผัส และเกษตรกรผู้ที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ควรตรวจเลือดหาสารเคมีตกค้างในร่างกายทุกปี ตามลำดับ สำหรับการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันที่เกษตรกรยังมีประเด็นการรับรู้ที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ หากมีอาการผิดปกติขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรไม่ควรหาซื้อยามารับประทานเอง และการรับประทานอาหารระหว่างการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ ตามลำดับ

การรับรู้อุปสรรคต่อการป้องกัน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรตำบลห้วยสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.373$, $P\text{-value} < 0.001$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า เกษตรกรเมื่อมีการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูงแล้ว จะส่งผลให้มีพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับสูงด้วยเช่นกัน โดยที่เกษตรกรเมื่อรับรู้ถึงข้อจำกัดในตนเอง หรือรับรู้ถึงความยุ่งยากในการปฏิบัติ จึงพยายามหลีกเลี่ยงข้อจำกัด และมองข้ามอุปสรรคในการกระทำพฤติกรรมนั้น ส่งผลให้เกษตรกรมีพฤติกรรมการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเพิ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของ กัลยา เทียมศร (2565) ที่พบว่า การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นปัจจัยที่สามารถทำนายพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ปลูกแตงโม อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p\text{-value} < 0.05$) จากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกแตงโมมีคะแนนในด้านการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=13.05$, $SD=2.35$) จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยมีการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันอยู่ในระดับสูง (74.70%) โดยเกษตรกรรับรู้การปฏิบัติที่เป็นอุปสรรคต่อการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ถึงแม้ชุดอุปกรณ์ป้องกันมีจำนวนหลายชิ้นแต่เกษตรกรยังสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันครบทุกชิ้น และ การผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตามอัตราส่วนที่ระบุไว้ในฉลาก เกษตรกรสามารถอ่านและทำความเข้าใจและปฏิบัติตามได้ไม่ยาก สำหรับการรับรู้อุปสรรคต่อการป้องกันที่เกษตรกรยังรับรู้ได้ไม่ดีในประเด็นต่างๆ ได้แก่ เกษตรกรรู้สึกว่าการสวมอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจาก

สารเคมี ระหว่างการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ไออัดหรือรู้สึกไม่สะดวกสบาย และการงดสูบบุหรี่ในขณะที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยาก

สิ่งชักนำให้เกิดการป้องกัน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.429$, $P\text{-value}<0.001$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า สิ่งชักนำที่ทำให้เกิดการปฏิบัติต่อการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นภายในบุคคลและภายนอกบุคคล ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การไม่อยากเจ็บป่วยและได้รับผลกระทบทางสุขภาพ ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกร สอดคล้องกับแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพของ Ronsenstock (1974) พบว่า การที่บุคคลสนใจสื่อมวลชน รับคำแนะนำ จากบุคคลใกล้ชิดหรือเจ้าหน้าที่ และรวมถึงอาการเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อน บุคคลนั้นจะต้องมีความเชื่อว่าสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติเป็นการปฏิบัติตัวเพื่อหลีกเลี่ยงจากการป้องกันโรคที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อแก่เขา จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยมีระดับสิ่งชักนำเพื่อให้เกิดการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง (96.40%) โดยสิ่งชักนำและจูงใจให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง ประกอบด้วย การที่เกษตรกรได้รับข่าวสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงมีการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และ การที่เกษตรกรไม่อยากจะเจ็บป่วยเป็นโรคเรื้อรัง เช่น เนื้องอก มะเร็ง และผลกระทบต่อสุขภาพของตนเองจึงมีการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สำหรับสิ่งชักนำที่ทำให้เกิดการปฏิบัติที่ยังถูกต้องไม่เหมาะสม ได้แก่ อุปกรณ์ป้องกันตนเองที่ใช้ในการฉีดพ่นสารเคมีฯ เช่น เสื้อผ้าแขนยาว หน้ากากอนามัย ถุงมือ รองเท้าบูท ทำให้ไม่สะดวกในการใช้ขณะสัมผัสสารเคมีและยังรู้สึกอัดอัด จึงทำให้ไม่ป้องกัน และเกษตรกรรับทราบผลการตรวจสอบพิษในกระแสเลือดของตนเอง จึงมีการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ระยะเวลาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.170$, $P\text{-value}=0.018$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า เกษตรกรที่มีระยะเวลาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาเป็นเวลานาน จะมีพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เพิ่มขึ้น อาจเป็นเพราะเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมา ยาวนาน ถือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยส่วนใหญ่มีระยะเวลาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อปลูกอ้อยมาเป็นระยะเวลา ระหว่าง 10–30 ปี (48.45%) ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมา ยาวนาน จะสามารถสืบค้นความรู้และได้รับความรู้ประสบการณ์ในการปฏิบัติที่ถูกต้อง มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สามารถจัดหาอุปกรณ์การป้องกันตนเองได้ครบถ้วน และเกิดความคุ้นเคยในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กนกวรรณ วรชีนา (2566) ที่พบว่า

ประสบการณ์การทำนาข้าว พื้นที่ในการทำนาข้าวของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สุชาติา ช้องแก้ว (2565) ที่พบว่า ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ระหว่าง 1 – 10 ปี เมื่อใช้นานขึ้น อาจเกิดความเคยชิน ทำให้ไม่มีการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการรับรู้ด้านสุขภาพ พบว่า เกษตรกรยังมีการรับรู้ถึงความรุนแรงของโรคและพิษภัยของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชน้อยที่สุด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เกษตรกรตระหนักรู้ถึงความรุนแรงของโรคและภัยของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ว่าเป็นโรคที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น ใช้สื่อสะท้อนความรุนแรงของโรค ยกตัวอย่างบุคคลต้นแบบและบุคคลที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น

2) ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการป้องกัน พบว่า พฤติกรรมระหว่างใช้สารเคมีอยู่ในระดับต่ำที่สุด ดังนั้นบุคลากรสาธารณสุขควรส่งเสริมการให้ความรู้ การจัดกิจกรรมการสาธิตการใช้อุปกรณ์ การใส่ชุดป้องกันตนเองที่ถูกต้อง เน้นการสื่อสารความเสี่ยงเพื่อการป้องกัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2567). คลังข้อมูลสุขภาพ Health Data Center (HDC-Dashboard).

<https://hdcservice.moph.go.th/hdc/main/index.php>.

กนกวรรณ วรชีนา. (2566). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีกำจัด

ศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี จังหวัดนครพนม. *วิทยานิพนธ์ ส.ม.สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*.

กัลยา เทียมสร. (2565). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ของเกษตรกรผู้ ปลูกแตงโม อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร *วิทยานิพนธ์ ส.ม.สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*.

ชัชวาล จันทวิจิตร และ คณะ. (2564). *คู่มือการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย*. บริษัท สยามพิมพ์นาวา จำกัด.

- บัวทิพย์ แดงเชื่อน และ คณะ. (2560) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดชัยนาท. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 10(4), 107-122.
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยสูง. (2567). รายงานสรุปผลการดำเนินงานด้านสาธารณสุขประจำปีงบประมาณ 2567. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยสูง จังหวัดอุดรธานี.
- สุชาติ ข้องแก้ว. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี. *วิทยานิพนธ์ ส.ม.สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี. (2567). คลังข้อมูลสุขภาพ Health Data Center (HDC-Dashboard). https://utt.hdc.moph.go.th/hdc/reports/page.php?cat_id=f16421e617aed29602f9f09d951cce68
- วรรณ วรณศรี, นันทิพย์ อยู่เย็น และ ยุพมาส สุกใส. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในพื้นที่บ้านปลื้มพัฒนา ตำบลโคกมะม่วง อำเภอปะคา จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิชาการเฉลิมกาญจนา*, 8, 128-141.
- Becker, M. H. (1974). *The health belief model and personal health behavior* Thorofare. NJ: Charles B. Slack.
- Best, John W. (1977). *Research is Evaluation*. (3rd ed). Englewood cliffs: N.J. Prentice Hall.
- Cronbach. (1997). *Essentials of Psychological Testing*. New york: Harper and Row.
- Daniel W.W. (2010). *Biostatistics: Basic Concepts and Methodology for the Health Sciences*. (9thed). New York: John Wiley & Sons.
- Nutbeam, D. (2000). Health Literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into health 21st century. *Health Promotion International*. 15(8) printed in Great Britain.
- Rosenstock, I. M. (1974). Historical origins of the health belief model. *Health Education Monographs*, 2(4), 328-335.